TÜRK YURDU

Türk Ocağı Merkez Hey'eti'nin Aylık Yayın Organıdır.

7. Devre/8. Cilt/12. Sayı (358) Ocak 1988

Sahibi:
Türk Ocağı Merkez Hey'eti adına
Prof.Dr.Orhan Düzgüneş

Umûmî Neşriyât Müdürü
Prof.Dr.Reşat Genç

Mes'ul Yazı İşleri Müdürü
Dr.Cezmi Bayram

Kapak
Olcay Okan

Grafik Düzenleme
Muharrem Terzi

Yazı Heyeti
Prof.Dr.Emin Bilgiç Prof.Dr.Şaban Karataş* Galip Erdem *Prof.Dr.Mustafa Kafalı* Prof.Dr.Rasih Demirci* Alâaddin Korkmaz*

İdâre Yeri
Sakarya Cad. Nu: 30
Yenişehir/Ankara
Tel: 33 59 81 - 33 69 09

Yazışma Adresi
Türk Ocakları İst. Şubesi
Sultan II. Mahmut Türbesi Yanı
Divanyolu Cad. No:86
Divanyolu/İST.

Fiyatı: 1.000 T.L. Yıllık Abone: 12.000 T.L. Abone ücreti "Türk Yurdu-257311 numaralı" Posta Çekleri hesâbına yatırılarak idare yeri adresine bilgi verilir.

Dizgi
Özen Dizgi

Film-Montaj
Klasik Ajans

Baskı
Kuşak Ofset

İÇİNDEKİLER

Türk Yurdu **3** *Muhterem Okuyucular*
Dr. Cezmi Bayram **5** *Türkçe ve İslâmiyet*
Doç.Dr. Hayranî **7** *Psikoloji ve Eğitim*
Altintaş *Gençlik ve Dünya*
Muammer Yılmaz **11** *Türkiyem*
Sevgi Kafalı **12** *Türklük Âbidesi Atsız Hoca*
Adile Ayda **17** *Atsız*
Fethi Gözler **22** *Nihâl Atsız Unutulabilir mi?*
25 *Nihal Atsız'ı Kaybettik. (Milli Eğitim Dergisi'nden)*
27 *Kaçanımız Onda Dokuz Olsaydı*
Mustafa Tatcı **28** *Niyâzî Mısrî'nin Tasavvufi Bir Risalesi*
Şükrü Karaca **33** *Bulgar Zulmünün Dünü ve Bugünü*
Necdet Ekici **34** *İdeolojilerin Yetersizliği ve İslâm*
Ali Akış **36** *Süper Devlet Sovyetler Birliği'ndeki Çelişkiler*
Süleyman Hatipoğlu **40** *Fransız İşgâli Sırasında Çukurova'da Ermeni Mezâlimi*
Mustafa Nuri Baykan **42** *Ey Türk*
Arş.Gör.İsmail Çetişli **43** *"Kuruluş"un Romanı "Osmancık" Üzerine*
Şâhin Ceylânlı **51** *Osmanlı Esnaf ve San'âtkâr Teşkilâtlarının Çöküşü*
Erhan Ceylân **54** *Türk Milliyetçiliğinin Özellikleri ve Görevlerimiz*
Haberler **55**
57 *8. Cildin İndeksi*

REKLÂM TARİFELERİ:

1. *Arka kapak (Renkli) ..... 1.500.000 T.L.*
2. *Kapak içleri (Renkli) ..... 1.250.000 T.L.*
3. *İç sahifeler (Tam) ..... 500.000 T.L.*
4. *İç sahifeler (yarım) ..... 300.000 T.L.*
5. *İç sahifeler (çeyrek) ..... 200.000 T.L.*

Tasavvuf

Niyâzî Mısrî'nin Tasavvufî Bir Risalesi: ŞERH-İ ESMÂ İSNÂ-AŞARE

Mustafa TATCI

Niyazî-i Mısrî, XVII. Asır'da yetişmiş büyük bir mutasavvıftır. 1617 tarihinde Malatya'da doğan Mısrî, Anadolu'nun bazı şehirlerinde, Mısır ve İstanbul'da tahsilini ikmal etmiş, nihayet Halvetî Ümmî Sinan Elmalılı Hazretleri'nin terbiyesinden geçerek, asrın en şöhretli mutasavvıflarından birisi olmuştur. Mısrî, 1694 senesinde Limni Adası'nda vefat etmiştir. Türbesi hâlen orada ve harab bir haldedir. O'nun hayatı hakkında bir hayli araştırma yapılmıştır.(1) Fakat bu araştırmalarda mühim karışıklıklar mevcuttur. Biz bu büyük mutasavvıfın hayatını ve düşüncelerini daha sıhhatli tesbit etmek için hakkında ayrıca bir eser hazırlamaktayız.

Mısrî'nin bilinen otuz beşe yakın -küçük, büyük- eseri bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının ilmî neşirleri yapılmıştır.(2) Fakat O'nun, aşağıda metnini vereceğimiz "Esmaü'l-Hüsna Şerhi" adlı risalesi neşredilip, istifadeye sunulmamıştır. Bu, gerçekten mühim risale, Mısrî hakkında yapılan araştırmalarda kullanılmalıydı. Zirâ, mutasavvıfımızın ledünnî fikirleri ancak bu risalelerinin neşrinden sonra ortaya çıkabilir.

Mısrî'nin söz konusu ettiğimiz Esmaü'l-Hüsnâ Şerhi, daha önce Mahmud Sadettin Bilginer tarafından (bkz. *Allah ve İnsan,* İst. 1977, s.149, 150) *"Esmâ-i Halvetiyye"* başlığıyla sadece iki sayfa olarak özetlenmiştir. Bu eserde, Allah'ın üç Esmâ'sının şerhi kısmen sadeleştirilerek verilmiştir.

Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi'nin çeşitli kütüphanelerimizde nüshaları mevcuttur.(3) Biz bu nüshalardan İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki (Ty. No: 1519) nüshayı esas alarak diğer görebildiğimiz nüshalar arasında bir mukayese yaptık. Esas aldığımız nüsha Mısrî'ye aid *Risaleler Mecmuası*'nın 22^{b}-25^{a} varakları arasındadır. Bu nüsha ile diğer nüshalar arasında büyük farklar yoktur. Onun içindir ki, bazı küçük farkları ( ) işaretiyle belirttik; fakat, dipnotlarda göstermedik. Risaleyi hazırlarken, zikredilen ayetlerin sadece Türkçeleriñi verdik. Numaralarını dipnotlarda gösterdik.

Esmaü'l-Hüsnâ, bilindiği üzere Allah'ın en güzel isimleri demektir. Bu konuda İslâm âleminde pek çok eser yazılmıştır. Türk edebiyatında da manzum veya mensûr pek çok Esmaü'l-Hüsna şerhi mevcuttur. Bu gelenek hâlâ devam etmektedir. (bkz. A. Osman Tatlısu, Esmaü'l-Hüsna Şerhi, İst. 1972) İslamî Türk Edebiyatı Tarihi içinde müstakil bir tür olarak incelenmesi gereken Esmâ Şerhleri, *şer'î* veya *tasavvufî* olmaları cihetiyle de farklılık gösterir. Tasavvufî Esmaü'l-Nüsnâ Şerhlerinin Şer'î şerhlerden önemli farkı, Esmâullâh'ın zâhirî manâsından bâtınî manasına doğru bir silsile içinde yorumlanmasıdır. Mısrî'nin şerhi, bu özelliği tamamen taşımaktadır. Metinde görüleceği üzere O, aynı zamanda Allah'ın bütün isimlerini şerh etmemiş, sadece on tane isim almıştır. Bunun sebebi, Tarikat erbabının özellikle Halvetî'lerin bu esmâullâhı nefis merhalelerini geçerken evrâd içinde kullanmalarındandır. Edebiyat ve İlâhiyat araştırmalarında mühim bir kaynak teşkil edecek olan bu küçük risalenin orijinal metin çevirisini aynen veriyoruz.

Hâzâ Şerh-i Esmâ-i İsnâ 'Aşare Li-Muhammedi'l-Mısrî Rahmetu'l-Lâhi 'Aleyhi

(21 b) Lâ ilâhe illâ'llâh:

Ma'nâ-yı evvel, yani ibâdete lâyık ve müstehak Allah Ta'âlâ'dan gayrı ilâh yokdur. Ma'nâ-yı sâni (Ya'ni) her gönülde maksûd oldur, andan gayrı Maksud yokdur. Gönül, olmaksâdı gayrı i'tikâd idinilse de. Ma'nâ-yı sâlis, (ya'ni) andan gayrı mevcûd yokdur. Ya'ni, her vücûdun hakikati oldur. İsimler i'tibâriyle, gayrı vehm olunursa da.

İmdi, 'ârife lâzımdır ki gönlünde Hakk'ın gayrı mevcut vardur tevehhümüni nefy idüp her vücûd(un) zâhiran ve bâtınan Hakk'un idüğini isbât ide, tâ ki tevhid tamâm ola (ve) illâ yalınuz lisanıla tevhid 'avâmidür, makbûliyeti yine 'avâm arasındadır.

— Ey 'ârif, asıl (neyfi) lâzım olan, kendü vücudundur.(ki) İsbâtı lâzım olan, Hak vücûdıdur ki, sende ve cümlede "ben" diyen oldur.

21/b

24/b

24/a

23/a

Allâh:

Allâhu Ta'âlâ isimlerinden bir isimdür ki cümleye delâlet ider. Bundan gayrı isimler ancak her biri başka (başka) (birer) ma'nâya delâlet ider. Meselâ "Rahmân" Rahime "Rahim", Gafûr'a, "Gafûr", Şekûr'a delâlet itmez. Amma lafzu'llâh cem'i esmâ-ı ilâhiyyeye delâlet ider. Onun içün buna "İsm-i zât" müstecemi- bi-cemii's-sıfat dinür.

İmdi, Allâhu T'âla öyle Allahdur ki, yalnız göklerde veyâ yirlerde veya sağda veya solda veya önde veya arkada istemek cehldür. Belki cemi'sinden istemek de cehldür. Zirâ, Cihât-ı Sitte, 'âlem-i şehâdetdür. 'Alem-i melekût ve ceberrûtda ve lâhût'da cihât yokdur. Ve cihât, ancak 'âlem-i şehâdetdedür. Hak ise, her varûn bir uğurdan mecmu'sıdur. Anuniçün Allahu Ta'âla, bu mevcûdatun başka birisi olmakdan münezzehdür. Meselâ zeydûn başka eline zeyd dimezler. Veyâ başka ayağına, veya gözine veyâ kulağına veya ağzına veyâ burnına veyâhud 'aklına veyâhud hayâline, (ve) fehmine... mahsûl-i kelâm â'zâsından bir 'uzvına veyâhud kuvvâsından bir kuvvetine dimezler ki, zeyd şurasıdır, veyâhud şurasındadur. Belki, zeyd diseler mecmü'sıdur ve mecmû'sını murâd iderler.

İmdi, bir kimse, Allâh'ı bu kemâlâtile, ya'ni, bu vecihle mütâla'da olsa, ol kimsenün bir sâ'at böyle fikri hayırludur. Gayrıların birisine lisânile zikrimiz ne ki, bu fikrile olmaya. Böyle cami'an yüzünden olan fikir, sâhibini cezbeye düşürür ki, *"Cezbetün min cezebâtü'r-Rahman tevazu'i'amelü's-sakaleyn"*, yani, Allâh Ta'âlâ cezbelerinden bir cezbe, cümle ins-ü cinnun ameline beraber olur.

İmdi, bu çâmiliyyet-i Hak bulunmaz. İllâ yine kendide bulunur. Zinhâr insândan gayrîda bulurum sanup yorulma, zirâ şecerun var varı mîvesidür. Şecerden maksûd (mîve) olduğu gibi varlıktan murâd u maksûd Hak'dur. Hakkîn ise zuhûr-ı tâmmı insân-ı kâmillerdür fa-fehm.

Ey tâlib, bilürem sana bir vehm 'ârız oldu ki, bu halkûn mecmu'sı bir uğurdan Allah ola. (22a) Hâşâ fehâşâ hilâf vehmo idersin. Yakînûn şöyle olsun ki, halk halk olmaz, ebedü'l-ebedin.

Ne ol bu olur u ne bu olur ol
Hakikatde budur vahdetdeki yol

cümle ehl'illâh-ı 'azâmûn itikâdı hep böyledür. Nihâyet halk da asla vücud bulmadıklarından vücûdun varvarını Hakk'a isbât iderler. Sen sanursan ki halka Hak dirler! Öyle sanup vehme düşme yolile gel ki, anlayasûn. Ve illâ yabanda kalursın. Zirâ benim cânum, halk dahi vücûdun kohusın tuymışlardur. Vücûd Allâh'undur. Sen halkun sanursın nihâyet vücûd-ı Hak, halk sûretinde göründi. Halk böyle zann ider ki, vücûd, halk ola. Halk zuhûra gelmek istedi. Yine kendine münâsib bir vücûd bulmadı ki, anunla bu 'âlemde zuhûr ide. Hak Ta'âlâ gayret idüp kendü vücûd ana 'âriyyet giydirilp izhâr eyledi. 'âriyyeti sahibine tapşuran borcdan halâs oldu. Halkûn sanan 'azâba giriftâr oldı.

El-'Alî:

'Uluvv u kadri yüksek ma'nâsına, mutlak Allah'a mahsûsdur. Amma halka göre derecesi akranından yüksek olana " 'Alî" derler. Bu ma'na ise cemî mahlûkata sirâyet itmişdür. Zirâcem-î, eşyânun her birinde bir kemâl vardur ki, âher de yokdur. Ol şey, ol kemâl ile gayrîdan derecede 'âlidür. Meselâ insân cümle halkdan 'âlîdir. Câmi-i kemâlât oldığı haysiyetden. Ammâ bir meks andan 'âlidür. Sol cihetden ki, meks uçar. İnsân uçamaz. Bir karıncada bir kemâl olur ki, insânda olmaz.

İmdi, bu 'uluvv cem'i eşyâya sirâyet itmişdür. Şöyle ki, hiçbir şey yoktur ki, anda bir hâssa olmaya. Ya'ni her şey'un kendüye mahsûs bir kemâli vardur ki, ol şey ol kemâlde gayrilandan âlidür. Ol şeyön vücûda gelmesine sebep, ol kemâlidür ki Hakk'un ol yüzden bilinmesi, ol kemâl iledür.

İmdi, 'ârif, her şeyde ol kemâli arayup bulduklarındandur ki, bir şey'e hakaret nazarıyla bakmazlar. *Peygamberimiz sallallahu Ta'âlâ 'aleyhi vesellem efendimiz ashabile* giderken bir kokmış kelb cîfesin gördüklerinde cümlesi kohusına tahammül idemeyüp burunlarını tutarak geçdüklerinde Hazret-i Risâelet-penâh efendimüz:

"Ne güzel dişleri var" diyüp, "kemâline bakûn, noksanuna bakmayûn" dimegi remz itdiler.

İmdi, her şeyde kemâle nazar itmek mertebesini bulan kimse *derece-i 'alîyyeye* yitişmiş olur. Hem dahı Hakk'ı, el-*'Alî* ismiyle zikr itmiş olur. Gerek uyhuda olsun ve gerek uyanuk olsun... Zirâ böyle 'ârifün uyhusı bu ma'nâyı bilmeyen câhillerün zikr ü 'ibâdetinden hayırludur.

Hû:

Şol sırr-ı gaybîden 'ibâretdür ki, asla şuhûdı mümkin olmaya. Ammâ cem'i mevcûdât anunla zuhûr bulmış ola. Şol çekirdek gibi ki, evvel çekirdek idi, sonra şecer oldı. Eger evvel çekirdek olmayaydı, şecer olmazdı. Şecerün her birinde sirâyet itmişdür. Lâkin görünmez ve şecer, neşv ü nümâyı ol sırr ile alur. Yılda bir kerre yapraklanup ve çiçeklenüp mîvelendüği ol sırrıledür. Gelüp mîve zâhir olan çekirdek ol sırdur ki, bir idi bin göründi. Binden yüz bin göründi. Cümlesi bir çekirdekdür. Gâh bin görinür, gâh yüz bin görünür, gözde görinen ol sırdur. Kulakda işidilen ol sırdur. Elde olan kuvvet ol sırdur. Güldeki râyihâ-i tayyibe ve bülbüldeki efgânınâ-mütenahiyye ol sırdur. Âh, ne diyeyüm ki, her ne var ise ol sırdur ki, bu kadar elvân-ı muhtelife ile zuhûr itmişdür. Kendü cümleye iç olmışdur, görünmez. Sıfatı kendüye tış olmışdur ki, hep görinen oldur. İç yüzi "Hû"dur, ki ana *"Gaybü'l-gayb"* ve *"batnü'l-bevâtın"* ve gine *"Lâ-ta'ayyün"* dirler. Ve *"Hürriyet-i sâriyye"* dahı dirler.

İmdi, Hakk'ı bu yüzden mütâla'a ve Hû ismiyle zikr itmekdür, gerek ise lisânı sâkit olsun, gerek âhir sözde olsun.

El-Kahhâr:

Kahr oldur ki, rubûbiyyet da'vâsında olanları helâk ide. Rubûbiyet da'vâsında üç dürlüdür:

Biri külliyet iledür ki, Firavn ve Seddâd ve Nemrûd misillülerün da'vâsı gibi. Ve biri de buğziyyet iledür ki, anlar Tanrılık da'vasında değillerdür. Velâkin işleri anlara benzer. Zâlim pâdişâhlar ve beğler ve Celâlîler gibi bir yire Nemrûdlük idenlerdür ki, bir işde ben bunı şöyle iderüm diye. Hattâ, bu işi işlerüm didükde, "İnşa'llâh" dimek de Nemrûdlukdandur. Ve da'vası Rubûbiyyetdür. Anun gibileri de Hakk Ta'alâ kahr idüp murâd itdüği şey'i nasîb itmez. Bu üç tâifenün cümlesi de makhûrlardur. Ve da'vâları mikdârı, az çoğa, çok yine her birisinekahr bir mahlûk yüzündendür.

Hak Ta'âlâ intikâmın yine 'ibretle alur
Bilmeyen ilm-i Ledünni ana 'abd itdi sanur

İmdi, bu kahrdan hiç kimse hâli değüldür. Her ne vakt ki, kişi kendü nefsinde, yâ gayrıda bu sıfat-ı kahrı müşâhede ide. Ol Hakk Ta'âlayı "Kahhâr" ismiyle zikr itmiş olur. Gerek lisânı sâkit olsun yâ gayrı sözde olsun.

El-Hayy:

Hayât bir sıfatdur ki, sâhibinün 'âlim ü müdrik olması icâb ider. Çünkü bu ismi gördün ki, Allah Ta'âlâ'nun isimlerinden bir isimdür. Bildün ki, Allâh Ta'âlû'nun cemi eşyâya'ilmi muhîtdür. Zirâ, zâtında nice mutlak ise, her bir sıfatında öyle mutlakdur.

İmdi, mevcûdâtdan bir şey yokdur ki, Hakk Ta'âlâ anı gine ve hakîkatıyla bilmeye ve dahı mevcûdâtdan bir mevcûd yokdur ki, Ol, Hakk'ı bilmeye. Nitekim buyurmuşdur:

"Hiçbir varlık yokdur ki, O'nu hamd ile tesbîh etmesin. Fakad siz onların tesbihlerini anlamazsınız."(4)

Zirâ, işitdün ki, Cem'i halk Hakk bilinmek içün halk olunmışdur. Eğer mahlûkatdan bir zerre veyâ bir şemşe Hakk'ı bilmeyeydi, o halk olmazdı. Çünkü gördün ki, halk olmış, bildün ki, Hakk'ı âlimdür, eğer Hakk'ı bilmese de. Zirâ, halk ne idügini bilmez çokdur. Ammâ Hakk'ı bilmez, bu kadar. Velâkin Hakk'ıda bilmeğe bir 'ilm var idüğini müşâhede ve mütâle'a itsün. Hakk'ı "el-Hayy" ismiyle zâkir olmış olursun. Lisânun sâkit ise de.

El-'Azi'm:

'Azamet ululuk ma'nâsınadur. Mutlâk 'azimet, Allah Ta'âlâya mahsûs bir sıfatdur. Zirâ "Ulûhiyyet" sıfatlarındandur. Uluhiyyet Allah'a mahsûsdur. Halka bundan hisse ancak bu mikdârdur ki, herşey'de Hakk'un 'azametini müşâhede ve mütâla'a ide. Tâ ki, "el-'azim" ismini zâkir olmış ola. Herşey'de "azimet-i Hakk-ı müşâhede ve mütâla'a nice olur dir isen bilki, Hak Ta'âlâ Hazretlerinün her sıfatını bulmağa yol bu mahlûkdur.

İmdi, ism-i 'azîme mazhar olan 'arş-ı 'azîmdür. 'Arşûn 'azametinden bildiler ki, Allah Ta'âlâ 'azîmdür. Bunı bildün ise, bil ki her ne kadar mevcûdat var ise her birisi başka başka bir 'arş ve kürsi ve yidi kat yir ve yidi kat gökden cümleden ednâ mahlûk ki, bir zerredür. Ol zerrenün zahiri zerredür. Amma bâtını 'arş-ı 'azimdür. Cümle mahlûkat anun bâtınında vardır. Hakk Ta'âlânun senün bildüğün 'arşa teveccühi nice ise ol zerreye dahi öyledür. Görmez misin insânun yüreğinde şu siyahca noktanun içindeki sahranûn 'azametini ki, her köşesinde 'arşun ve şemsun ve mâhûn ve nücûmûn vücûdı belürmez. her mevcûdun bâtını öyle. Ba'zısında bi'l-fi'le gelmişdür. Bazısında bi'l kuvvada kalmışdur. İnsanun cümleden makbûl olduğu bi'l-File geldiği içündür. Yohsa gayrılarda bu 'azâmet olmadığından değüldür.

İmdi, her mevcûd Allah'ı bilüp tesbih ve tehlil itdiği ol 'arş misâli olan gönül iledür. Yohsa, zerrenün ne haddi vardur. Allâh'ı bile! Allâh'un 'azâmetini bilen yine Allâh'dur. Fe-fehm hattâ, na'lem. Bu ı ıutâ'la'aya kâdir isen, el Azîm ism ne lâyık olursun. Ve illâ la.

El-Hakk:

Şol vücûd-ı hakîkatden ibâretdür. Ki ana hergîz zevâl ermeye, dâim sâbit olatura.

İmdi, mevcûdâtun her birinün birer bekâsı yüzi vardur ki, ol şey'ün vücûd-ı zıllîsi anunla kâimdür. Bekâsı yüzine Hakk dinür. Fenâsı yüzine halk dinür *"O'ndan başka İlâh yokdur."*(5) İmdi basîret ile baksan cemi' eşyâyı görürsin ki, bir yüzi dâim ve bir yüzi tebeddül ve tagayyür bulmakdadur. Meselâ insânun ve hayvânun hükemâ kavli üzre yılda bir kerre etünden ve kemiğinden ve sinirinden ve tamarından ve derisinden muhassal cem'i 'azâsından bir 'uzvı kalmaz, yenilenür imiş. Zirâ, her 'azâ ki, bir evvelki 'azâdan hâsıl olan vücûd fanî olur. Sonraki anun yirinde vücûd bağlar. Bu hâl üzre fânî olup mevcûd olmakdadur. Ol vücûd-ı bâkî sebebiyle eğerçi: *"Onlar yeniden yaratılmakdan şüphe içindedirler."*(6) mantûkunca yeni yeni vücûd tahsilindedür. Bu, etibbâ kavlincedür. Bir dahı meselâ bir kimse kırk yaşında olsa, kırk kerre ol kimse değişürmiş dimek olur. Ammâ yine ol adamdur ki, ben yine evvelki gördüğün kimseyüm, dir. İmdi, evvelden ol zamana dek turan yüzi, hakîkati yüzidir. Ol yüzi öldükten sonra da bâkî kalur. Ol değişürilen yüzi hilkâti yüzi su gibi akmakdadur. Hakîkat yüzi şol ark gibidür, ki su akar, kendü akmaz. Çaya girüp gözüni arka tutarsan kurtulursun. Suya tutarsa gözün kararup suya yıkılursın. Gözün aç, bu mütâla'adan ayrılma ki, Hakk'ı dâimâ "El-Hakk" ismiyle zikr etmiş olasın ve illâ gâfil isen nâfiledür. Gerek ise lisânun zikirde olsun.

El-Vahid:

Zât-ı Hakk'dan 'ibâretdür. Cem'i esmâ vü sıfâtı birle sol haysiyetile, ol kesret-i esmâ ve sıfat, vahdet-i

zât'a mani' ve münâfî olmaya. Meselâ dirsün ki, pâdişâh'asker ile Bağdad'ı almış. Burada 'askeri zikretdigün pâdişâhun, pâdişâhlığına ve 'asker Bağdat'ı anun emr-ü hükmiyle aldığınuz mani' ve münâfi' olmaz. Bunun temsîli ancak pâdişâha mahsûs değüldür. Her şey'den buna misâl mümkindür. *"Her şeyde Cenab-ı Hakk'ın vâhidiyyetine bir işaret vardır."*(7) Meselâ sol yazıyı biz elümüzle yazduk disen, vâhidiyyetdür. Ve dahı Allâhu Ta'âlâ'nun Rahmeti ve gadabı ve Magfireti ve intikâmı vâhidiyetdür. *"Gazabından rızana sığınırım."*(8) dimek vâhidiyyetdür.

İmdi, Hakk'ı bu kemâl ile mütala'a ve müşahede, el-Vâhid ismiyle zikirdür. Gerek ise lisân sâkit olsun.

El-Kayyûm:

Kayyûm oldur ki, kendinün kıvamı ya'ni sübût, bi'z-Zât ola. Bir gayrı ile olmaya.

İmdi, Kayyûm-ı Mutlak eğerçi Hakk'dan gayrı, velâkin mevcûdatdan bir mevcûd yokdur ki, bu sıfatdan anda bir hisse olmaya. Hakk'un her bir sıfatdan cem'i eşyâda birer hisse bulunmak lâzımdur. Zirâ, Hakk cem'i kemâlâtını her bir zerrede göstermişdür. 'Arş-ı 'azîme tecellisi nice ise bir zerreye dahı öyledür. Lâkin kiminde bi'l-fi'le, kiminde bi'l-kuvvedür. Er oldur ki, kohuyı alabile. Yohsa, 'alêm, nesîm ile toptoludur. 'Âlem içinde her ne var ise görürsin ki, elbetde bir vücûdı var, bir de sıfatı vardur ki, Ol şey anunla bilinür. Yâ sarı, yâ kızıl, yâ gök yâ dahı gayrı renklerden birisiyle sanur. Sıfatlarından mâ'ada gör imdi ki, ol sıfat, ol vücûd ile nice kâ'im olmışdur.(24a)

İmdi, cem'i eşyâda olan *Kayyûmiyyet* Hakk'ı müşâhede ve mütâle'ada olan kimse Hakk'ı bu isimle zikr itmiş olur. Lisânı sâkit ise de.

Es-Samed:

Samed oldur ki, cem'i hacetlerün teveccühî ana ola.

İmdi, Samediyyet, mutlak Hakk'un olduğındandur ki, mevcûdatda bir mevcûd yokdur ki, bu sıfatdan anda bir sıfat olmaya. Zirâ, cümle bir uğurdan Hakk'un vech-i tammdur, ki ne zerre kadar kusûrı var ve ne şemse kadar ziyâdesi vardur. Zirâ vücûdda tekrâr yokdur.

İmdi, cem'i eşya birbirine muhtacdur. *A*'lâ ednâya, ednâ â'lâya. Cümleden â'lâ olan peygemberândur. Cem'i halk Hakk'ı bilmeğe ve anlamağa anlara muhtâcdur. Cümleden ednâ olan dünyâ iken anlar dahı dünyaya muhtâclar idiler. Hattâ niceleri kuvve-i Lâ Yemût mikdârı tahsil itmek için kendülerini 'ibrete virdiler. Tâ ki, analar bileler ki, cem'i eşyânun birer yüzi Hakk'a muttasıldur. İhtiyâc yine o yüzden anadur. Gayriye değüldür. Ve dahı bir şey'i hâr görmeyenler. Cem'i yüzden Allâh Ta'âlâ'ya 'ibâdet ideler. "Nereye yönelirseniz Allâh'ın vechi oradadır."(9) hâsıl olup her şey'e ihtiyâc veridüğini bilüp her yüzde fakîrlık gösterüp fakr-ı tâmm'e irüp *fehüvel'llâh* mertebesin bulalar. Bu zevke iren kimse *Samed* ismi(nün) zâkiridür; lisânı sâkit ise de.

El-Âhad:

Zât-ı Hak'dan 'ibâretdür. Cem'i izâfât ve ı'tibârâtı iskât u kesret-i esmâ vü sıfatı nefy itmek ı'tibâriyle. Meselâ, pâdişâh Bağdat'ı almış dirsin. 'Askeri anmazsın ve şu kitâbı ben yazdum dirsin, elim yazdı dimezsin. Bunlar *Ahadiyyet*'dür. Ve Hazret-i fahr-i Kâinât efendimüzün, *"Senden sana sığınırım."*(10) didüği de Vâhidiyyetdür.

İmdi, bu yirlere ve göklere ve tağlara ve sahralara ve âhadiyyetde ârif olan nazar eylese, asla gökleri ve yirleri ve tağları ve sahraları görmez. Ancak vücûd-ı Hakk'dan gayrı anun nazarında bir şey' kalmaz. Zirâ, *"O günki yer başka bir yere, gökler* de başka göklere çevrilecek, insânlar mezardan kalkıp bir olanı, her şeye hakim bulunan Allah'ın huzuruna çıkacaklardır"(11) anun nakdi olmışdur. Zirâ, cemi' dünyâ ve âhireti ve nirân ve cenneti geçmiş, Hakk ile "Hüve-Hüve"(12) olmışdur. Bununla bile yine virmekde ve almakda, ve halkıla 'âkilâne mu'amale itmekden hâlî değüldür.

İmdi, bu hâlden olan kimse, dâim Âhad ismin zikirdedür. Gerek ise lisânı sâkit veyâhud sözde olsun.

Temmetü'r-Risâlet bî-kalem fürûg.

Kaynaklar:

(1) Mısrî'nin hayatı için bkz. Mustafa Lutfî, **Tuhfetü'l-Asrî fî-Menakıb-ı Mısrî**, Bursa 1309; **İslam Ansk.** Mısrî Cad. C.9, s. 305; A.Bakî Gölpınarlı, Niyâzî-i Mısrî, **Şarkiyyat Mecm.** İst. 1972, C.VII, s. 183 vd.;

(2) Bu eserlerinin sadece isimlerini veriyoruz: **Divân-ı İlahiyat, Sorular ve Cevaplar, Devre-i Arşiyye, Yunus Emre'nin Sathiyyesine Şerh, Mevaidü'l-İrfaniyye.**

(3) **Bkz. 1.Marburg, Ms.Or.Oct. 2756, Stratsbibliothek, Vr.^{9}— NO:74**
2.İ. Üniv. Ktb. Ty.No: 6374, Varak 89^{b}-96^{b}
3. Ankara Millî Ktb. A. 392-14, Varak 173^{a}-179^{a}, st. 15, yazı rik'a.
4. Bursa Orhan Gazi Ktb. NO: 622/1, Talîk hattile
5. Bursa Genel Ktb. NO: 73/5

(4) **Bkz. Kur'ân-ı Kerim.** Sûre-i İsra/Âyet 44 (Metinde bu âyetlerin orijinalleri olmasına rağmen, biz bunların meallerini vermeyi uygun gördük.

(5) Bkz. Kur'ân-ı Kerîm, Sure-i Kasas/Âyet 88

(6) Bkz. Kur'ân-ı Kerîm, Sûre-i Kaf/Âyet 15

(7) Bu kısım Arapça bir ibaredir. Mealen almayı uygun bulduk.

(8) **"Euzu bi-rızaike min sahatike"** ibaresiyle geçen bu kısım, incelediğimiz hadîs kaynaklarında (Sahih ve Müslim'de) bulunamamıştır. Benzerleri için bkz. **Concordonce et ındices Dela Trodition Müsülmane, Leiden** 1962, C.4, s. 424-426

(9) Bkz. Kur'ân-ı Kerim, Sure-i Bakara/Âyet 115

(10) Burada zikredilen "Euzu bike minke" ibaresi, mealen alınmıştır. Hadis kaynaklarında rastlayamadık.

(11) Bkz. Kur'ân-ı Kerim, Sûre-i İbrahim/Âyet 48

(12) Mısrî Efendi'nin bahsettiği bu "Hüve Hüve" tarifi, aynen hallac-ı Mansûr'da da geçmektedir. Bkz. Hallac-ı Mansur, **Kitabü't-Tavasîn**, Hzr. Yaşar Nurî Öztürk, İst. 1976, s. 114, 147